

distance education technologies should be commitment, ability to self-control and self-reliant educational activity.

Creation and projection of distance education technology in the system of lifelong education of primary school teachers consists of several stages: theoretic (definition of aim and object of technologization, division of educational process into constituents and outlining of interconnections); methodological (selection of methods, means and forms of teaching), practical (organization of practical activity and realization of distance education technology). Distance education technologies in the system of lifelong education of primary school teachers are put into practice at Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University (see <http://sno.udpu.org.ua>).

On the principles of experience of distance education technologization we determine general characteristics of distance education technology in the system of lifelong education of primary school teachers: integrity, reproducibility, adaptability, psychological validity, economic expediency, scientism, flexibility and testability.

Key words: *distance learning, system of distance learning, lifelong primary school teacher education.*

УДК 371.134 – 057.875

О. В. Радзівська

ДВНЗ Донбаський державний
педагогічний університет

З ДОСВІДУ ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОЇ АКТИВНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ

У статті узагальнюється досвід формування творчої активності майбутніх учителів у другій половині XIX ст. Перед вищою педагогічною освітою постає задача створення необхідних умов не тільки для засвоєння студентами педагогічного знання, але й для розвитку в майбутніх учителів творчої активності, належної концептуальності та панорамності, тому одним із шляхів розв'язання даної проблеми є звернення до накопиченого в педагогічній теорії та практиці вищої школи другої половини XIX століття досвіду формування творчої активності майбутніх учителів. Автор виявляє вплив самих викладачів на студентів; встановлює, що творча активність студентів формувалася завдяки різноманітним формам і методам під час навчання; констатує важливу роль навчально-допоміжного комплексу.

Ключові слова: *творча активність, майбутній учитель, форми і методи, навчально-допоміжний комплекс.*

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку суспільства, процеси, що відбуваються в контексті сучасних реформаторських перетворень у всіх галузях науки вимагають новаторських підходів до їх здійснення.

Вищезазначене зумовлює формування творчої, активної особистості вчителя, його самостійності, самобутності, оригінальності. Нестандартні підходи вчителя до розв'язання педагогічних проблем, розробка, запровадження нових методик, прийомів, оптимальне їх поєднання, модернізація відомого у відповідності з новими завданнями сприятимуть

створенню принципово нових систем навчання, виховання й розвитку школярів, що забезпечить удосконалення навчально-виховного процесу в школі, його високу ефективність у процесі формування особистості.

Одним із шляхів розв'язання даної проблеми є звернення до накопиченого в педагогічній теорії та практиці вищої школи другої половини XIX століття досвіду формування творчої активності майбутніх учителів. Саме в цей період інтенсивно розвивалася педагогічна наука, закладалися основи педагогіки вищої школи в напрямі формування категоріального апарату теорії навчання й виховання, розробки форм, методів, методик, шляхів і прийомів активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів, обґрунтування й реалізації виховних можливостей навчання для їхнього розумового, морального, естетичного розвитку, визначення особливої ролі вчителя у формуванні підростаючого покоління, класифікації вимог до його морально-вольових, професійно-педагогічних якостей, серед яких активність і творчість займали провідне місце.

Аналіз останніх досліджень. Творчість, творча активність особистості, зокрема вчителя, належить, як свідчить проведене дослідження, до найбільш розроблених педагогічних проблем. Так, у загальнонауковому плані творчість є предметом дослідження В. Андреева, М. Бердяєва, Я. Пономарьова, С. Сисоєвої. Питанню творчих умінь і їх формуванню в процесі навчальної діяльності в середній школі та вищому навчальному закладі приділяли увагу Ю. Алієв, М. Кержинцев, В. Орлов, М. Фрумкін. Окремі аспекти досліджуваної проблеми в історико-педагогічному контексті знайшли відображення в працях Н. Дем'яненко, М. Євтуха, Т. Завгородньої та ін. Проте, доцільно було б узагальнити досвід формування творчої активності майбутніх учителів.

Мета статті – узагальнити досвід формування творчої активності майбутніх учителів у другій половині XIX ст.

Виклад основного матеріалу. Проблема творчої активності вчителя завжди піднімалася в контексті визначення вимог до його особистості й підготовки. Аналіз історико-педагогічної літератури, спадщини мислителів, педагогів, громадських діячів минулого свідчить про давні корені цієї проблеми. Так, інтерес до творчості, активності вчителя зафіксовано ще в працях Сократа, Аристотеля, Я. Коменського, Д. Дідро та ін. Розглядаючи творчість, творчу активність, як запоруку професійної діяльності вчителя, вони пропонували різні шляхи її формування (включення особистості в діяльність, розвиток уявлення, стимулювання саморозвитку) [1; 2].

У ході дослідження встановлено, що вся історія розвитку вітчизняної педагогічної освіти також доводить пріоритетність творчого начала в діяльності вчителя. Аналіз творчої спадщини педагогів досліджуваного

періоду, історико-педагогічної літератури свідчить, що вони чітко «вимальовували» образ творчого, активного вчителя як особистості, небайдужої до педагогічної справи «знаючої», «багато вміючої», здатної з власної ініціативи внести до педагогічного процесу нове, оригінальне, самостійно вдосконалювати існуючі підручники, посібники, навчальні програми, створювати наочні приладдя тощо.

Соціально-політичні зміни в суспільстві, починаючи з 60-х років XIX ст., спричинили зміну характеру діяльності вчителя, підвищення вимог до його професійно-особистісних якостей. Вищезазначене зумовило розширення мережі середніх і вищих педагогічних навчальних закладів, пошуки оновлення змісту й методик спеціальної підготовки майбутніх учителів.

Формування творчої активності майбутніх учителів здійснювалося в умовах інтелектуального середовища, яке створювалося завдяки натхненній, творчій праці його кращих представників (О. Потебня, Д. Багалій, А. Лебедев, М. Сумцов, В. Бузескул, В. Нетушил, М. Дринов та ін.) [1; 2; 5].

Вивчення архівних документів (звітів навчальних закладів, спогадів випускників, конспектів лекцій, науково-методичних праць учених-викладачів, їхніх біографічних даних тощо) свідчить, що саме оригінальність, самобутність, неповторність особистості лектора, викладача-експериментатора, дослідника стимулювали розвиток творчої активності у студентів. У роботі наведено численні приклади, що підкреслюють це твердження.

У ході дослідження виявлено і схарактеризовано напрями і відповідні до них засоби впливу викладачів на аудиторію в цілому і слухачів окремо:

- навчальний (теоретико-практичний) – відбір наукового, змістовного матеріалу, форма викладу – аналітична, діалогічна, сократична – організація навчально-пізнавальної діяльності на засадах взаємонавчання, активності суб'єктів навчання;
- навчально-методичний (підготовка підручників, посібників, методичних рекомендацій, порад, конспектів лекцій, навчальних програм із курсів, що викладалися, розробка методичних прийомів привертання уваги слухачів);
- науково-дослідний (відбір тематики і змісту науково-дослідних завдань, проектів, екскурсій і чіткий розподіл їх серед студентів).

Вплив викладачів на студентів у контексті досліджуваної проблеми посилювався за рахунок дотримання педагогічної етики, використання педагогічної техніки, професійної спрямованості всіх ланок підготовки майбутніх учителів.

У ході дослідження встановлено, що формування творчої активності майбутніх учителів забезпечувалося у процесі їхнього навчання, під час педагогічної практики, завдяки застосуванню різноманітних форм і методів: учительських бесід; читань фундаментальних праць із педагогіки; пробних уроків; сократичних, катехизичних, акроматичних методів викладання матеріалу, методів проблемних питань, усних творів, читань, розгляду й обговорення картин та казок, щоденника вчителя та багато іншого [2, 105]. Особливе місце в цьому процесі посідала лекція, яка була пріоритетною формою організації навчально-пізнавальної діяльності майбутніх учителів. У роботі подано як факти обмеження лекційною системою можливостей студентів, так і дані її стимулюючої ролі в процесі формування в них творчості й активності.

Формування творчої активності майбутніх учителів під час лекції залежало, як свідчить проведене дослідження, від:

- викладача, його енциклопедичної освіченості, професійної компетентності, володіння словом, ораторським мистецтвом, високою методичною підготовкою;
- методики організації лекції, методики викладу запису (визначення форми читання лекції (традиційна, акроматична), темпу її проголошення, розмірності, швидкості, вірності, науковості, образності мови);
- екскурсивне і диференційоване викладання: основна частина питань доповідалась викладачем, а окремі з них виносилися на самостійне вивчення студентами;
- викладання (диктування) коротких і стислих положень з докладним їх поясненням.

Формуванню творчої активності в майбутніх учителів сприяли практичні заняття, які, за переконанням багатьох учених і викладачів досліджуваного періоду «допомагають застосовувати академічні знання в повсякденному житті; стимулюють поступовий рух уперед у власному розвитку; формують «здорові зерна» тих здібностей, без яких не може бути фахівця; знайомлять студентів із науковою роботою, а також навчають технічним прийомам добування істин (що потребує, як бачимо, певної активності); виступають цінним додатковим навчальним засобом, який треба застосовувати паралельно зі слуханням лекцій [3, 98].

Практичні заняття проводилися за різними методиками:

- заняття спеціально-навчального характеру (семінарські заняття), які полягали в самостійній науковій роботі і спеціальних дослідженнях під керівництвом професора. За своїм характером семінарські заняття

представляли собою не спосіб практичного ознайомлення з різними сторонами тієї чи іншої дисципліни, а самостійну наукову роботу;

- заняття спеціально-навчального характеру (семінарські заняття), які полягали в самостійній науковій роботі і спеціальних дослідженнях під керівництвом професора. За своїм характером семінарські заняття представляли собою не спосіб практичного ознайомлення з різними сторонами тієї чи іншої дисципліни, а самостійну наукову роботу;
- науково-практичні заняття у вузькому сенсі, які посідали місце між семінарськими й «суто практичними» та складали «головну й необхідну допомогу» лекційному способу викладання. На таких заняттях майбутні вчителі обговорювали теоретичні питання, ідеї, положення педагогів минулого, коментували їх, роз'яснювалися документи офіційного характеру.

Особливе місце на цих заняттях займало розв'язання зі студентами педагогічних задач на конкретних випадках (що в контексті дослідження викликає значну увагу), реферування наукових робіт, написання рефератів або самостійних творів.

Аналіз архівних документів дозволив констатувати важливу роль навчально-допоміжного комплексу (бібліотека, кабінети, виставки, музеї, обсерваторії, лабораторії тощо) в підготовці майбутніх учителів.

Реалізуючи функції впровадження наукових досягнень у практику роботи вищої школи; розвиток у майбутніх учителів умінь і навичок застосовувати одержані знання в науковій і практичній діяльності; поширення наукових знань серед широких верств населення; навчально-допоміжні комплекси сприяли формуванню морально-вольових якостей, а також професійно-пізнавального інтересу та творчої активності.

У ході дослідження встановлено, що

- облаштування кабінетів, лабораторій для проведення лекцій, семінарів, практичних та лабораторних занять забезпечували студентів і викладачів необхідним обладнанням;
- організація музеїв, покликаних знайомити студентів із зразками кращих пам'яток мистецтва різних часів і народів, сприяти розвитку естетичних смаків;
- укомплектування бібліотек, проведення виставок, виготовлення наочних посібників тощо вимагали від майбутніх учителів творчої активності [4, 14].

Узагальнення результатів історико-педагогічного пошуку, аналіз джерельної бази дає підстави зробити такі **висновки**.

Установлено, що вищі педагогічні навчальні заклади України другої половини XIX століття були осередками формування творчої активності в майбутніх учителів за рахунок створення творчої інтелектуальної атмосфери в навчально-виховному процесі, чіткої організації навчально-пізнавальної діяльності студентів, науково-дослідної роботи студентів на засадах активності і співдружності, самостійної творчої діяльності; створення умов для реалізації індивідуального стилю, самобутності викладача в реальній практиці; навчально-методичного забезпечення педагогічного процесу вищої педагогічної школи.

ЛІТЕРАТУРА

- 1.Золотухіна С. Т. Професійно-педагогічна компетентність викладача вищого навчального закладу (історико-педагогічний аспект) / С. Т. Золотухіна, Л. Д. Зеленська. – Харків : ХНПУ, 2007. – 185 с.
- 2.Микитюк О. М. Становлення та розвиток науково-дослідної роботи у вищих педагогічних закладах України / Олександр Миколайович Микитюк. – Харків : ОВС, 2001. – 255 с.
- 3.Парфиненко А. Ю. Страницы истории студенческой науки в Харьковском университете / А. Ю. Парфиненко, С. И. Посохов ; Харьковский национальный ун-т им. В.Н. Каразина. – Харьков : НМЦ «МД», 2002. – 116 с.
- 4.Соколенко Т. М. Організація діяльності навчально-методичних комплексів у вищих навчальних закладах Слобожанщини (друга половина XIX століття) : автореф. дис. ... кандидата пед наук : 13.00.01/ Тетяна Миколаївна Соколенко. – Харків, 2006. – 20 с.
- 5.Хрестоматія з історії вітчизняної педагогіки : [навч. посіб. для пед. вузів] / [за заг. ред. доц. С.А. Литвинова]. – К. : Радянська школа, 1961. – 652 с.

РЕЗЮМЕ

О. В. Радзиевская. Из опыта формирования творческой активности будущего учителя.

В статье обобщается опыт формирования творческой активности будущего учителя во второй половине XIX ст. Перед высшим педагогическим образованием ставится задача создания необходимых условий не только для усвоения студентами педагогических знаний, но и для развития в будущих учителях творческой активности, соответствующей концептуальности и панорамности, поэтому одним из путей решения данной проблемы является обращение к собранному в педагогической теории и практике высшей школы второй половины XIX ст. опыту формирования творческой активности будущего учителя. Автор раскрывает влияние самих преподавателей на студентов; доказывает, что творческая активность студентов формировалась благодаря разнообразным формам и методам обучения; констатирует важную роль обучающе-вспомогательного комплекса.

Ключевые слова: творческая активность, будущий учитель, формы и методы, обучающе-дополнительный комплекс.

SUMMARY

O. Radzievskaya. From the experience of formation of a future teacher's creative activity.

The experience of formation of a future teacher's creative activity at the end of XIX cent. is summarized in this article. Every higher pedagogical education institution has the task of creation of necessary conditions not only for students' mastering of pedagogical knowledge, but also to develop future teachers' creative activity, appropriate conceptuality, panoramic professional thinking. So one of the ways of solving this problem is to examine the experience of formation of a future teacher's creative activity in pedagogical theory and practice of higher school at the end of the XIX cent. As it has been mentioned earlier, the term «creative activity» was examined by different ancient scholars. So the author proves that the formation of students' creative activity was going on in the conditions of intellectual surroundings, which were created due to an inspiring and creative work at their lectures. The main directions and the methods of their influence upon the audience were examined in the article. We think that future teachers' creative activity was formed in the process of their study, during the pedagogical practice and due to application of different forms and methods. A lecture took the peculiar place in the process of future teachers' training. The author pays attention to seminars, which were held in different ways and were very productive in the educational process too. The analysis of archivel documents made it possible to state the important role of educational and auxiliary complex (a library, classrooms, exhibitions, museums, an observatory, laboratories etc.) in future teachers' training. So it was found out that creative activity comprize initiative, independence, originality, abilities for finding new decisions, desire for searching new and authors' ways etc. In conclusion we can say that the higher pedagogical educational establishments of Ukraine at the end of XIX cent. were the centres of formation of a future teacher's creative activity due to the development of creative and intellectual atmosphere in educational process, positive organisation of educational and scientific students' work on the principle of activity and cooperation, independent creative activity; the creation of conditions for realization of individual style, a teacher's originality in real practice; educational and methodological support of the pedagogical process of a higher pedagogical school.

Key words: *creative activity, future teacher, forms and methods, educational and auxiliary complex.*